

ALTERNATIVNÍ ŠKOLY

které nenajdeme v ČR

Jenský plán

Petera Petersena

Motto

„Učíme se, pracujeme, zpíváme
a hrajeme si společně. Všichni jsme za
naše společenství odpovědni.“

Peter Petersen (1884-1952)

- pedagog a filosof ovlivněný Lamprechtem a Wundtem
- první snahy o rozdělení vyučování na základní výuku a kurzy, idea školního společenství
- stěžejní rok 1925, nástup na univerzitu v Jeně
- spisy Obecná pedagogika (1924), Vnitřní reforma školy a nová výchovy (1925), Nové pedagogické hnutí v Evropě (1925), Malý Jenský plán (1927) a Nauka o vedení vyučování (1937)

Základní myšlenky a východiska I.

- celoživotní cyklus za účasti vychovávaného i vychovatele (jeho funkce je řídicí)
- „životní společenství“ - seskupení lidí za účelem společného života a práce ve škole
- získávání poznatků ze všech oblastí vlastní činnosti, rozvíjení myšlení v komplexních souvislostech a schopnosti řešit problémy
- základem reálná situace a učení se v reálné situaci
- „pedagogická situace“ - situace, v níž se tvoří problémy a otázky jak určené učiteli, tak žákovi, tyto otázky je třeba řešit, reagovat na ně, zodpovědět je

Základní myšlenky a východiska II.

- dvě roviny (pohled na učitele a jeho aktivitu)
 - vedení vyučování
 - vedení ve vyučování
- cílem výchova založená na modelu rodinné výchovy, jen rodič, je v jenském plánu nahrazen tzv. obcí, která vychovává své členy k vzájemné pospolitosti
- rozdělení vyučovací látky - tři základní pojmy, „bůh, příroda a svět člověka“
- ovlivňuje týdenní – okruhy: bůh, příroda a lidskost (navazuje získávání vědomostí a dovedností za pomoci kursů různého zaměření)

Základní myšlenky a východiska III.

- dělení na napět'ová pole
 - látka (objekt poznání) X - to, co nelze pochopit
- smysl v „akceptaci a převzetí napětí“:
 - a) v rovině člověka, jenž přijme vnitřní napětí (uvažování, nazírání, vnímání problému, pronikání)
 - b) na základě okruhů čtyři prvotní formy (rozhovor, hra, práce a slavnost)
- okruhy týdenního plánu
 - bůh (rozhovor, slavnost)
 - příroda (rozhovor, práce, slavnost)
 - člověk (rozhovor, hra, práce, slavnost)

Základní organizace vyučování I.

- škola pro 400 – 500 žáků
- jeden učitel se stará o 50 žáků
- čtyři základní kmenové skupiny:
 - nižší skupina (1. - 3.ročník)
 - střední skupina (4. - 6.ročník)
 - vyšší skupina (7. - 8.ročník)
 - skupina mládeže (9. - 10.ročník)
- děti ve třídě seskupeny dle chronologického věku i se svými vrstevníky

Základní organizace vyučování II.

Nižší skupina	1.-3. ročník věk 6-8 let	čtení, psaní, počítání; práce ve skupinách; didaktické hry; kreslení, náboženství, hudebně gymnastická výchova
Střední skupina	4.-6. ročník věk 9-11 let	skupinová práce v nauce o kultuře, zeměpise; kurzy v jazyce a počtech; odborné kurzy - cizí jazyk; hudebně gymnastická výchova; náboženství
Vyšší skupina	7.-8. ročník věk 12-13 let	skupinová práce; řešení společenských otázek; odborné kurzy; případně druhý cizí jazyk
Skupina mládeže	9.-10. ročník věk 14-15 let	vzdělání připravující pro povolání; skupinové vyučování; odborné kurzy

Základní organizace vyučování III.

- rozvrh koncipován do tzv. kurzů
- kurzy povinné (základní kurzy mateřského jazyka a matematiky a úvodní kurzy k ostatním předmětům) a volitelné
- školní třída podobu jednoduché obytné místnosti, tzv. školního obytného pokoje
- lehké a jednoduché stolky a židle, řada poliček a skříněk
- pomůcky dostupné každému, žáci se podílí na výzdobě třídy

Základní organizace vyučování IV.

- žáci ve školním pokoji pracují ve dvou až čtyřčlenných skupinkách, tyto skupinky mají co největší možnou míru svobody
- školní řád má podobu zákona, který vytváří a určují sami žáci (co kolektiv schválí je závazné pro jednotlivce)
- hodnocení – kombinované, známky kritizovány, ale uplatněny, je možné je doplnit slovním a písemným hodnocením, z pořádku výuky známkování zrušeno
- neexistuje vysvědčení v tradiční podobě

Základní organizace vyučování V.

- škola musí plynule navazovat na mimoškolní život dítěte
- do týdenního plánu práce se včleňuje i sobota a neděle, kterou dítě tráví se svými rodiči v rodině (prakticky probíhá výuka)
- týden bývá zahájen a ukončen slavnostmi počátku a závěru týdne
- od úterý do pátku zařazeny kurzy pro matematiku a jazykovou výuku
- v závěru dopoledního vyučování úvodní nebo procvičovací kurzy pro jednotlivé kmenové skupiny

Základní organizace vyučování VI.

- mezi vyučováním dopoledním a odpoledním je tzv. školní volno, velká přestávka mezi vyučováním v délce 40 - 50 minut
- tři části v délce trvání max. 15 minut (pohybová aktivita, klidová část s odpočinkem a volné hry)
- odpolední kurzy práce v dílnách, hry, sport, výuka cizích jazyků

Formy vyučování

- čtyři základní formy vyučování
 - rozhovor
 - hra
 - práce
 - slavnost
- při účelném střídání forem jsou naplňovány základní cíle - rozvoj sociálních kontaktů, utváření schopnosti sociální komunikace, možnost seberealizace jedince nebo rozvoj jeho tvořivosti

Formy vyučování - *rozhovor*

- činnost učitele a žáků, při níž spolu vzájemně komunikují
- kruh – mezi učitelem a žákem žádná překážka, každý dostává možnost vlastního vyjádření, spolurozhodování
- blok – žáci i učitel sedí na stolcích sestavených do čtverce či pětiúhelníku, každý má pevně určené místo, jedna daná činnost i úkol
- neformální kruh – volné seskupení žáků a učitele, dovoluje žákům komunikovat mezi sebou navzájem a skupiny utvářet podle vlastního přání
- kupa – příležitostná forma sjednocení dětí (práce na zahradě, návštěvě divadla, naučná stezka), možnost rozhovoru při práci nebo zaměstnání, v přírodě „tábořící skupina“

Formy vyučování - *hra*

- plánované hry s jasnými pravidly
- volná hra – realizována v místnosti vybavené pro hraní, využití v nižší // spodní skupině jednou týdně v hodinách volného hraní a modelaření
- vyučovací hry – výuka ve třídách, vhodně didakticky upraveny
- účelové hry – využití o přestávkách, v tělesné výchově, jasně vedeny a předem naplánovány, dokonale promyšleny a připraveny (hry řízené)
- vizuální hry – improvizované dramatizace, loutkové hry, hry s maňásky, verbálně improvizční výstupy, vlastní dramatické výstupy dětí v připravených scénkách či divadelní představení s rolemi pro jednotlivé žáky

Formy vyučování - *práce*

- nejčastěji používanou metoda, každý den věnováno asi 100 minut
- v kmenových skupinách se nejčastěji pracuje formou skupinové práce (skupiny soustředěny okolo pracovních stolků), učitel tvorbu neovlivňuje, žáci je tvoří spontánně, využití při čtení, psaní, počítání, malování; žáci se učí pracovat s informacemi, vyhledávat je, získávat i zpracovávat
- kursy – několik druhů kurzů, úvodní kursy - seznamování nových žáků s prostředím, osvojování nových pracovních technik; úrovňové kursy - rozdělují žáky podle nadání, mateřský jazyk a matematika; zaškolovací kurzy - zaškolují žáky do nových technik (použití map, zřizování tabulek); zvláštní kursy - děti se zájmem o jistou oblast; volitelné kursy - žáci sami utváří po stránce obsahu a podporují zvláštní nadání a zájmy

Formy vyučování - *slavnost*

- posiluje vzájemné vztahy v kolektivu a rozvíjí citový život dětí
- slavnost rána nebo oslava konce týdne - učitel navrhuje program činnosti, žáci se podílejí na jeho utváření
- slavnost adventu, vánoc – učitel řídí a vede slavnosti pořádané u příležitosti různých společenských svátků
- slavnost přijímání nových žáků – učitel řídí slavnost, žáci se podílí ve skupinách nacvičením programu pro nové žáky
- slavnosti organizované samotnými žáky – učitel nechává veškerou aktivitu a starosti s přípravou a realizací na žácích; využití u příležitosti narozenin dětí, loučení se s učiteli nebo žáky

Současnost Jenského plánu

- nejvíce rozvinuto v Nizozemí
- dále Německo, Belgie, USA, u nás 1 škola
- jeden z hlavních přínosů Jenského plánu pro inovaci školy a výchovy - snaha o integraci individuálních a sociálních cílů, snaha o rozvoj jedince jako osobnosti i jako člena lidské společnosti

Literatura

- DIETRICH, TH. *Die Pädagogik Peter Petersens: der Jena-Plan: Modell einer Humanen Schule*. Bad Heilbrunn : J. Klinkhardt, 1986.
- HRDLIČKOVÁ, A. *Alternativní pedagogické koncepce*. České Budějovice : Jihočeská univerzita České Budějovice, Pdf, 1994.
- SVOBODOVÁ, J., JŮVA, J. *Alternativní školy*. Brno : Paido, 1996.
- SVOBODOVÁ, J. (ed.). *Výběr z reformních i současných edukačních koncepcí – Zdroje inspirace pro učitele*. Brno : MSD, 2007.
- PRŮCHA, J. *Alternativní školy*. Praha : Portál, 1996.
- RÝDL, K. *Alternativní pedagogické hnutí v současné společnosti*. Brno : vlastním nákladem, 1994.
- RÝDL, K. *Peter Petersen a pedagogika Jenského plánu*. Praha : ISV nakladatelství, 2001.

Winnetská soustava

Winnetská soustava

- ❑ Winnetská soustava nebo plán vznikl v Illinois ve městě Winnetka
- ❑ Soustava měla překonat nedostatky Daltonského plánu, zvláště jednostranné knižní studium a přílišný individualismus
- ❑ Zavedl ji Carleton Wolsey Washburne (1889-1968), kterého inspirovaly práce Johna Deweye, ve Winnetce u Chicaga
- ❑ Byla uskutečňován ve 20. letech 20. století
- ❑ Washburne sestavil systém vyučovacích metod a postupů, uspořádaných v určitém organizačním rámci
- ❑ Vycházel z Daltonského plánu, který poněkud obměnil a zlepšil tak, aby vzal v úvahu jeho největší nedostatky a odstranil je

Winnetská soustava

- Na rozdíl od Daltonského plánu dělí učivo na společný základ a kreativní skupinové aktivity. Společný základ musí absolvovat všichni, aby postoupili do dalšího ročníku. Skupinové aktivity dávají žákům prostor k seberealizaci, slabším žákům pak během tohoto času učitelé pomáhají, aby zvládli společný základ.
- Ani tento systém zcela nepřekonal nedostatky Daltonského plánu, jeho individualismus, formalismus a fragmentárnost ve vzdělání
- Zachovává princip samoučení a ze sociálních důvodů je spojuje s hromadným vyučováním
- Daltonská škola s využitím prvků Winnetské soustavy v současnosti ve světě existuje hlavně v USA, Holandsku, Anglii nebo anglicky mluvících zemích, které přejímají některé její prvky
- Winnetský plán nastartoval změny v kurikulech zvláště amerických škol.

System učiva

Učební látka byla rozdělena na dvě části:

- první část obsahovala základní učivo, každý žák ji měl absolvovat individuálně svým tempem
- druhá část byla tvořivá, byla založená na praktických úkolech ze života a řešila se ve skupinové práci

Učivo je rozděleno do předmětů

- individualizujících (mateřský jazyk, matematika, psaní, čtení) a socializujících (hudební, tělesná a výtvarná výchova, ruční práce, dramatizace, literatura)
- pro individualizující předměty byly sestaveny speciální učebnice, ve kterých byl návod k řešení úkolů ve formě obdobného příkladu
- pro samostatnou kontrolu byly v učebnicích připojeny výsledky řešení příkladů a testy v různých obměnách

Podobně jako v Daltonském plánu je učivo dáno pro všechny žáky standardně.

System práce ve výuce

- učební individuální plán byl sestaven na dva roky
- žáci pracují samostatně, ve skupinách a hromadně
- samostatné studium zabírá jen polovinu vymezeného času, druhá polovina je věnována společným činnostem dětí
- do skupin se žáci zařazovali podle individuálních zájmů a schopností
- hromadně pracují žáci v sociální činnosti- diskuze, dramatizace, hry...
- čas ke zvládnutí látky samoučením a samostatnou prací je individuální
- každý den se zařazuje tzv. volná hodina, kterou je možno využít k dohnání toho, co žák nestihl (pomáhá a usměřňuje učitel)
- nepropadá se, žák buď postupuje dál, nebo se vrací k opakování a procvičování

Hodnocení učebních výsledků

- Učivo je sestaveno do programů, pokračujících krok za krokem, kterým odpovídají kontrolní testy
- Testy neplní funkci známky, pouze hodnotí zvládnutí nebo nezvládnutí učiva
- Autodiagnostické testy umožňovaly provádět sebekontrolu a teprve, když se žák přesvědčil, že učivo zvládl, nechal se přezkoušet učitelem
- V případě neúspěšného ukončení testu měl žák možnost znovu se vrátit k učivu za pomoci prohlubovacích cvičení
- Hodnocení žáka mělo podobu zápisu o splnění cíle
- Větší důraz na opakování se projevil v možnosti více cvičit pro méně úspěšné žáky, k tomu měli možnost zabývat se navíc určitými partiemi učiva, které byly určeny k opakování

Organizace školy

- ❑ třída zůstává pohromadě, žáci sedí v jedné místnosti, ale pracují individuálně
- ❑ učitel má být rádce, pomáhá při samostatném studiu a připravuje učební problémy a zkouší
- ❑ diagnostická funkce učitele byla tak posílena výraznou žákovou sebekontrolou
- ❑ jsou využívány třídy, pracovny, laboratoře
- ❑ byly podporovány kolektivní činnosti s důrazem na význam sociálních dovedností, spolupráce a solidarity, na rozvíjení sociálního citění a tvořivosti žáků (společné hry a zábavy, výlety, společní shromáždění, realizace společných projektů, práce v dílnách a na zahradě)
- ❑ žáci měli svoji samosprávu, vydávali vlastní časopis, věnovali se výtvarným a hudebním činnostem
- ❑ kladen důraz na společenský život školy

Literatura

- Jůva, V. sen. & jun.: Stručné dějiny pedagogiky. Brno: Paido, 1995.
- Průcha, J.: Alternativní školy. Hradec Králové: Gaudeamus, 1994.
- Rýdl, K.: Jak dosáhnout spoluzodpovědnosti žáka. Praha: Agentura STROM, 1998.
- Singule, F. – Rýdl, K.: Pedagogické proudy 1. poloviny 20. století. Praha: SPN, 1988.
- Svobodová, J. – Jůva, V.: Alternativní školy. Brno: Paido, 1995.
- Václavík, V.: Cesta ke svobodné škole. Hradec Králové: LÍP, 1997.
- Průcha: Alternativní školy, Portál, Praha 1996

Moderní pracovní škola C. Freineta

- Autor francouzský učitel Céline Freinet
- Par la vie-pour la vie-par le travail
- Hlavní idea : Z života - pro život - prací

Nejdůležitější prvky školní práce

- Třída jako mnohostranně rozčleněný pracovní prostor
- Individuální týdenní pracovní plán žáka
- Pracovní knihovna
- Kartotéka – rozčleňující základní učivo pomocí karet s texty
- Akustické učební programy
- Školní tiskárna s mnohostranným použitím
- Nástěnka pro zveřejňování kritik, pochval, přání a pracovních výsledků žáků

Freinetovská škola

Kritizuje:

- ❑ Odcizení školy od života
- ❑ Verbální osvojování konkrétních poznatků
- ❑ Nedostatek praktických činností ve vyučování
- ❑ Odtržení duševní práce od tělesné

Vysoce hodnotí význam práce v životě člověka

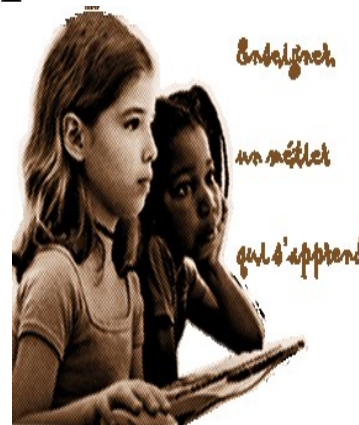
Freinetovské vyučovací techniky

- Volné vyjadřování
- Praktické práce
- Mimoškolní pozorování
- Individuální práce
- Úzká spolupráce učitelů

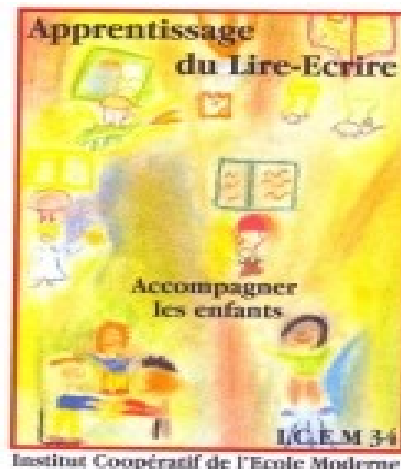
Náplň pracovní činnosti

- Vychází ze zájmů a potřeb dětí:
- ❖ nemají rozvrh hodin, neexistují vyučovací hodiny
- ❖ neexistuje pevně stanovený učební plán
- ❖ sestavuje se společný týdenní plán a individuální pracovní plány
- ❖ při tvorbě plánu se vychází ze zájmů žáka

Úkoly učitele

- Vytvořit podnětné vyučovací prostředí
- Vytvořit podnětný materiál a techniky výuky
- Škola má mít pracovní charakter

Cíle:

- Maximální rozvoj osobnosti dítěte v racionální společnosti
- Dítě si samo formuje vlastní osobnost, dítě je subjektem vlastní výchovy

Rozšíření škol

- Francie
- Belgie
- Nizozemsko
- V ČR nepracuje alternativní škola s komplexní freinetovskou koncepcí

Literatura

- Prokop, J. Freinetovo pedagogické hnutí. Alfa Revue, 1, 1991, 2, s. 27-34.
- Průcha, J. Alternativní školy. Praha: Portál, 1996.
- Rýdl, K. Alternativní pedagogické hnutí v současné společnosti. Brno: M. Zeman, 1994.
- Skalková, J. Za novou kvalitu vyučování. Brno: Paido, 1995.
- Štech, S. Škola stále nová. Freinetova „moderní škola“. Praha: Karolinum, 1992.
- <http://ceskaskola.cz/Ceskaskola/AR.asp?ARI=1018968cai=2125>
- <http://www.icem-pedagogie-freinet.org/icem-info>
- <http://fr.wikipedia.org/wiki/p%C3%A9>
- <http://ecoles.ac-frain.fr./hattenville/>